

Romantikkona Rostovissa

”Жизнь прожить — не поле перейти“

Борис Леонидович Пастернак,

Доктор Живаго

Pikapääöksellä Neuvostoliittoon

Lukion loppupuolella olin aika hukassa, mihin hakisi opiskelemaan ja mihin pääsisi keskinkertaisella yo-todistuksella. Lukiossa opiskeluun panostin oikeasti vasta viimeisen puolen vuoden aikana, eikä siinä ajassa vuosien laiskottelua oteta kiinni. Siihen aikaan eli 70-luvun puolen välin tienoilla aika moni kokkolalainen lähti opiskelemaan Ruotsiin, ja se oli minullakin ensisijaisena suunnitelmana. Satuinkin kuitenkin törmäämään NL:ssa opiskelemaan tyttöön, joka jakoi kokemuksiaan opiskelusta ja siitä se kipinä NL:n lähtöön syttyi. Seikkailun halua ja maailman näkemisen paloa oli enemmän kuin aatetta. En ollut ”oikeaoppinen” sosialisti saatikka kommunisti, mutta olin saanut kuitenkin maailmanparantamisen tartunnan kuten niin monet sen ajan radikaalista sukupolvesta. Maailmanparantamisen vimma ei ole vieläkään minua jättänyt ja tuskin tulee jättämäänkään, mutta muoto on muuttunut.

Hain opiskelemaan ja pääsin ilman sen kummempia kuulusteluja aatteen lujuudesta. Kävin armeijan alta pois. Armeijassa yrittivät minusta aktiivisesti urheilua harrastaneesta nuoresta miehestä vängällä tehdä upseerin, mutta kun sanoin kapteenille etten voi aliupseerikouluun mennä, koska opintoni alkavat NL:ssa syksyllä, niin upseeriurasta keskustelut jäivät siihen (myöhemmin alikessun jämät kuitenkin antoivat kun kertaamassa kävin 80-luvulla pari kertaa). Armeijan jälkeen NL:n lähtö koitti nopeasti. Vanhempani suhtautuivat asiaan neutraalisti. Myös sekä talvi- että jatkosodan sotinut isäni, joka ei koskaan oppinut vihaamaan venäläisiä kovista kokemuksistaan huolimatta. Velikin häneltä sotatantereelle jäi. Ei muuta kuin SDNL:n punapaita päälle ja Helsinkiin. Pikkukaupungin poikana, joka ei ollut juuri maailmaa nähnyt, Helsinkiinkin tuntui isolta kaupungilta. Jännitti, ihan kaikki. Kulttuuritalolla kokoonnuttiin ja pian oltiinkin jo matkalla kohti Moskovaa.

Se juna tulikin sitten tutuksi kuuden vuoden aikana. Monenlaisia muistoja junareissuilta on mieleen jäänyt. Kerran sain matkaseuraukseni Kiinan suurlähetystön virkamiehen, joka houkutteli minua tulemaan opiskelemaan Kiinaan. Minkähänlainen elämäkulustani olisi tullut, jos olisin tarjoukseen tarttunut? Yksi monista mukavista muistikuvista on kun tyhjennettiin Claes Anderssonin kanssa junassa kahdestaan viskipullo yön aikana, ja parannettiin maailmaa. Hän oli palaamassa Suomeen Moskovan kautta kirjailijakouksesta Afrikasta. Kolmas sinänsä aika huvittava tapaus oli, kun olin jäänyt Rostovista tullessani ylimääräiseksi päiväksi juhlimaan kavereitteni kanssa Moskovaan, ja Suomen rajavartijat totesivat että eikö sinun pitänyt tulla jo eilen. Meistä pidettiin tarkkaa lukua.

Valmistava tiedekunta Moskovassa kansainvälisyyden kouluna

Moskovassa asuimme hulpeassa DAS-asuntolassa ulitsa Svernikalla 16. kerroksessa. Sitä ennen en ollut niin korkeassa talossa edes käynyt. Asuntola oli hyvätasoinen. Moskovan valtavuus tietenkin hämmensi ja ihastutti. Vanhemmat opiskelijat opastivat meidät alkuun. Ihan kaikkea

hekään eivät hoksanneet kertoa. Ensimmäisellä viikolla minulta häipyivät farkut, jotka olin laittanut kuivumaan kerroksemme yhteiselle parvekkeelle. Sinä vuonna valmistavassa tiedekunnassa oli opiskelijoita yli 80 eri maasta. Vieläkin tavoitan sen suurenmoisen tunteen kuulumista johonkin itseä isompaan liikkeeseen ja ihmisryhmään, jonka oletin näkevän ja ajattelevan asioista samalla tavalla kuin itse. Kokkolalaisena en ollut ymmärtänyt edes kotikutoisen "aatteemme" jakautumisen syvyyttä Suomen mittakaavassa. Sen ymmärtämiseksi piti siis mennä aina Moskovaan asti. No, menneet ovat menneitä. Kämppekavereitten kanssa pärjättiin ja kieltä opiskeltiin tehokkaasti. Moskovaan mennessäni en puhunut sanakaan venäjää, mutta jo noin kolmen kuukauden kuluttua yhteiseksi kommunikointikieleksi oli lähes kaikkien opiskelijoiden kesken muodostunut venäjä. Pikkuhiljaa aloin jo sisäistämään ammatinvalintaanikin, psykologia kiinnosti. Metro, taidemuseot, VDNH, GUM, punainen tori ja tietenkin inttu tulivat tutuiksi. Sitten elämäni tulivat kreikkalaiset, ja etenkin eräs eloisa ja viehättävä neitonen.

Rakastuminen, pettymys ja pakeneminen omaa pahaa oloa Donin Rostoviin

Rakastuin muutaman kuukauden opiskelujen jälkeen palavasti kreikkalaiseen tyttöön, ja vietin suuren osan vapaa-ajastani hänen ja hänen kreikkalaisten ystävien seurassa. Koin voimakasta hengenheimolaisuutta heidän kanssaan. Kreikkalaisethan olivat juuri päässeet eroon pitkästä diktatuurin ajasta ja heidän ideologinen palonsa oli hyvin verestä ja vahvaa. Se vetosi minun romantikkoluonteeseeni. Teimme kaikkea sitä, mitä nuoret tekevät: parannettiin maailmaa, kritisoitiin reaalismia sitä mukaa kun se tuli tutuksi, mutta ennen kaikkea pidettiin hauskaa yhdessä. Ja tietenkin rakasteltiin. Suhteestamme kihlattuni tuli raskaaksi juuri ennen valmistavan vuoden loppumista. Hän lähti Kreikkaan ja minä Suomeen sydän pakahtumisillaan onnesta. Syksy koitti ja paluu Moskovaan. Siellä sitten sain kihlatultani kuulla, että hänen patriottinen isänsä oli ehdottomasti kieltänyt suhteemme ja vaatinut tekemään abortin. Tätä ei nuoren miehen mieli kestänyt, ja pettynään pää sekaisin marssin valmistavan tiedekunnan rehtorin kansliaan, jossa sanoin etten voi mainitusta syystä jatkaa opintoja Moskovassa.

Tämä pieni nainen pyöreät silmälasit päässään otti karttakepin käteensä ja siirtyi valtavan ison NL:n kartan ääreen ja alkoi sieltä osoittaa mahdollisia opiskelukaupunkeja. Kun olin kieltäytynyt ainakin Leningradista (kauemmaksi Suomesta piti päästä), Kiovasta ja Harkovasta, hänen karttakeppinsä osui Donin Rostoviin. Valitsin Donin Rostovin seuraavien 5 vuoden asuin- ja opiskelukaupungikseni tietämättä siitä yhtään mitään. Rehtori kirjoitti matka-asiakirjat ja osoitteen missä ilmoittautua. Minä pakkasin vähäisen omaisuuteni yhteen matkalaukkuun ja pahviseen laatikkoon, jossa olivat kirjani. Samassa junassa samaan kaupunkiin oli matkalla ainakin häikäisevän kauniita kyproslaisia tyttöjä. He menivät muistaakseni opiskelemaan maatalousoppilaitokseen. Junamatka eteni ja maisema muuttui vähitellen yhä etelämaalaisemmaksi. Donin Rostovissa otin taksin yliopistolle ja ilmoittauduin opiskelijaksi. Asuntolan vuodevaatejonossa kuulin kuinka eräs venäläinen sanoi kuulleensa, että tänne on tulossa joku jopa Suomesta, siis oikeasta kapitalistimaasta.

Ainoana suomalaisena Donin Rostovin yliopistossa

Donin Rostovin ulkomalaiset opiskelijat tulivat etupäässä Kuubasta, Vietnamista, Itä-Saksasta ja lukuisista eri Afrikan maista sekä Lähi-Idästä. Jonkin verran heitä tuli myös Puolasta, Bulgariasta, Keski-Amerikasta, Afganistanista sekä muutama myös 1974 "neilikavallankumouksen" tehneestä

Portugalista. Itse olin ainoa suomalainen Rostovissa. Psykologian opiskelijoiden ryhmästämme suurin osa oli venäläisiä ja ukrainalaisia - silloin vielä tietenkin sulassa sovussa – ja meitä ulkomaalaisia oli muutama Vietnamista, yksi Portugalista, muutama Mongoliasta, kaksi Madagaskarilta, muistaakseni yksi Laosista sekä muutama Keski-Amerikasta. Portugalilaisen Cap Verdellä syntyneen Josen kanssa ystäväystyttiin heti ensimmäisellä luennolla ja istuttiin luennolla vierekkäin viisi vuotta. Josen Filomena - vaimosta tuli myöhemmin Cap Verden ensimmäinen ja pitkiin aikoihin ainoa lastenlääkäri. Asuinkumppaniksini sain kaksi viinaan menevää venäläistä geologian opiskelijaa. Ei siinä kämpässä ollut oikein minkäänlaista opiskelurauhaa.

Tutustuin nopeasti Josen välityksellä hänen portugalilaisiin ystäviinsä, joista tulikin minun tärkein sosiaalinen verkostoni Donin Rostovissa. Kuukauden kuluttua opiskelujen alkamisesta suureksi yllätykseni kreikkalainen nyt jo entinen kihlattu ilmestyi asuntolaan. Hän aloitti yliopistossa historian opinnot ja asui samassa asuntolassa kuin minä viisi vuotta. Yhteen emme enää koskaan palanneet, vaikka ystävällisissä keskusteluväleissä oltiinkin. Ja jotta tämä nuoruuden tarinani saisi vielä enemmän saippuaopperamaisia piirteitä, niin eiköhän entinen kihlattu laitettu kämppikseksi tulevan ukrainalaisen vaimoni kanssa. Tanja on syntyään Kramatorskista, kaupungista jota venäläiset ovat useampaan kertaan tämän järjettömän hyökkäyssodan aikana pommittaneet. Kramatorskissa tuli vierailtua Tanjan kanssa useita kertoja. Nykyinen mieletön ja anteeksiantamaton sota on etenkin Tanjalle, yhteiselle lapsellemme eli jo aikuiselle pojallamme ja itselleni paljon enemmän kuin etäisiä sotakuvia TV:n ruudulla tai lehden sivuilla. Venäjän hyökkäyssota koskettaa luonnollisesti kaikkia meitä niin Ukrainassa kuin Venäjällä opiskelleita syvältä. Sota on kokemuksena irrationaalista toimintaa ja se menee aina yli ymmärryksen, yli rationaalisen käsityskykymme. Sodan nostattamat tunteet - suru, pettymys, viha, kostonhalu, katkeruus, pelko, ahdistus, lamaannuttava avuttomuus – ovat sitä sivusta seuraillekin vaikeita käsitellä. Sodan läheltä kokeneille se on aina traumaattinen kokemus. Sodan alussa olin hyvin huolissani poikani mielenterveyden puolesta, sillä onhan hän äitinsä puolelta ukrainalainen vaikka onkin Suomessa syntynyt. No onneksi poikani psyyken rakenteet ovat sen verran lujat, että hänen mielenterveytensä ei mennyt ja työkykykin säilyi jonkinlaisena myös pahimman vihan ja ahdistusten kanssa painiskellessa. Ikuiset arvet se kuitenkin häneen jättää.

Naimisiin menin Donin Rostovin avioliittopalatsissa 1978 ilman ainoankaan maanmieheni läsnäoloa. Vanhempani olivat jo liian vanhoja matkustamaan ja Moskovassa opiskelleille tovereilleni oli sanottu ettei Donin Rostoviin voi matkustaa jonkun pandemian takia. Siitä minä eikä kukaan muukaan Rostovissa tienyt mitään. Naimisiin mentyämme saimme asuntolasta oman 8 neliömetrin huoneen ja seuraavana vuonna jopa 12 neliömetrin. Kummasti sitä tilaa vain riitti. Vaimoni opiskeli journalistiikkaa ja maalasi opiskelujen ohessa elokuvien julisteita sekä kirjoitti ja arvosteli runoja. Elokuvia katsottiin paljon ja etenkin silloin kun lukukauden loputtua odotimme lupaa matkustaa Suomeen. Silloin tuli katsottua neljäkin elokuvaa samana päivänä. Opintoni sujuivat ainakin kohtuullisen hyvin. En muista, että tenttejä olisi pitänyt koskaan uusia. Tiedekuntamme opettajista valtaosa oli juutalaisia, ja ehkä tämä loi omanlaisensa intellektuaalisen ilmapiirin tiedekuntaamme. Ensimmäisen yhteisen Suomen matkamme koittaessa totesin passini kadonneen. Ehkä sen nappasi joku joka ei halunnut minun matkustavan vaimoni kanssa Suomeen. Sain keploteltua itseni Moskovaan ja valmistuin psykologiksi 1982. Muutimme valmistumiseni jälkeen vaimoni kanssa Suomeen.

[Työelämä, jatko-opinnot ja myöhempi elämä Suomessa](#)

Muutaman kuukauden asuin vaimoni kanssa vanhempieni luona Kokkolassa, mutta jo silloin psykologien työtilanne oli hyvä. Ensimmäinen työpaikkani oli Etelä-Savossa ammatinvalinnanohjaana. Hain heti työn saatua vastaavuutta suomalaiseen tutkintoon Helsingin yliopistosta, johon toimitin opintotodistukseni ja vastaavuudet sain käsittääkseni ensimmäisenä NL:ssa opiskelleena suomalaisena varsin nopeasti. Olin siis laillistettu psykologi. NL:ssa psykologian opinnot olivat teoreettispainotteisemmat kuin Suomessa, joten jouduin opettelemaan kantapään kautta mm. suomalaisia testauskäytäntöjä sekä paljon muuta, mitä ammatinvalinnaohjaajan pitää tietää. Teoreettisesti koin olevani hyvinkin vahvoilla ja sille perustalle oli aika helppo rakentaa muut tarvittavat ammattikäytänteet. Huomattuani, että Oulun yliopistossa oli Työtieteiden tiedekunta, jossa opetetaan työpsykologiaa johon olin erikoistunut Rostovissa, soitin tiedekunnan professorille ja kerroin kuka olen ja mitä olen opiskellut. Hän palkkasi minut saman tien assistentiksi ja näin oli muutto Ouluun edessä.

Poikani syntyi Oulussa 1984 ja pojan äidin ja minun tieni erosivat 1991. Tanja muutti Portugaliin kohta eromme jälkeen. Venäjää tuli puhuttua kotikielenä noin 14 vuotta, ja poikani puhuu sujuvaa venäjää, ukrainaa, kreikkaa (opiskellutkin jonkin aikaa Kreikassa) ja tietenkin englantia. Pojasta polvi paranee. Työtieteellä meni noin viisi vuotta erilaisilla nimikkeillä – assistentti, lehtori, apulaisprofessori – mutta kun minut palkannut professori eläköityi tiedekunnan linja muuttui sen verran insinöörivetoiseksi, että päätin irtisanoutua työstäni. Palasin ammatinvalinnaohjaukseen vuodeksi ja sieltä sitten isoon kuntoutuslaitokseen, jossa toimin 12 vuotta yksilöiden työ- ja toimintakyvyn tutkijana sekä erilaisten ryhmien vetäjänä. Viimeiset vuodet vastasin kehittämäni psykofyysisen laboratorion toiminnasta. Sen asiakaskunnasta kohtalaisen ison osan muodostivat vaativat ajokyvyn arvioinnit. Näistä tapauksista keräsin tutkimusaineiston, jolla väittelin tohtoriksi Helsingin yliopistossa.

Olisin halunut tehdä vanhanaikaisen monografia-väitöskirjan, mutta Helsingin yliopistossa oli mahdollista tehdä vain artikkeliväitöskirja. Kun minusta tuntui, etten päässyt tarpeeksi nopeasti eteenpäin ensimmäisen englanninkielisen artikkelini kanssa johtuen ohjausprosessin haasteista, niin kirjoitin omatoimisesti tieteellisen artikkelin venäläiseen *Psihologitseskij zhurnal* lehteen, jossa se vertaisarvioitiin ja julkaistiin. Ohjaajaprofessorini ei julkaisulleni oikein lämmennyt ja oli hyvin epäileväinen voiko sitä ottaa väitöskirjaan mukaan. Totesin silloin, että eikös Helsingin yliopisto ole alkuperäiseltä nimeltään Keisarillinen Aleksanterin-Yliopisto Suomessa, ja että jo perinteiden takia se tulee olemaan osa väitöskirjaani. Lopulta tämä venäjäksi kirjoitettu artikkelikin hyväksyttiin osaksi väitöskirjaani neljän englanninkielisen ohella. Olen mieleltäni selvästi enemmän filosofi kuin empiirikko, ja siksi halusin väitöskirjaani tavallista yhtä kappaletta laajemman teoriaosan vastoin työtäni ohjanneen professorin näkemystä. Teoreettisen osan ytimessä on neuvostopsykologien kehittämä ns. toiminnan teoria. Ohjaajani lisäksi myös esitarkastajat ignoroivat sen täysin ja kun itse väitöstilaisuudessa oltiin päästy niin pitkälle, että kirjassani tultiin varsinaiseen teoriaosioon, siis minun lempiaiheeseen, niin vastaväittäjäni yllättäen totesi minun osoittaneen riittävää perehtyneisyyttä väitöskirjan aiheeseen ja lopetti väitöstilaisuuden siihen.

Väitöstyön jälkeen siirryin yrittäjäksi ja hankin psykoterapeutin pätevyyden Suomessa ja kävin jatko-opinnoilla Italiassa parin vuoden ajan. Siellä yllätyksekseni noin puolet ryhmästämmä oli venäläisiä ja ukrainalaisia. Näin reilun 40-vuoden jälkeen olin taas opiskelemassa venäläisten ja ukrainalaisten kanssa, mutta kukapa olisi osannut arvata Donin Rostovista lähdettyäni 1982, että seuraavan kerran opiskelen venäläisten ja ukrainalaisten kanssa Italiassa.

Paluu juurille

Nykyisen vaimoni eläköityessä pari vuotta sitten päätimme muuttaa Kokkolaan, koska vaimoni tyttö asuu Kokkolan lähellä kahden pienen tyttärensä kanssa ja Kokkolasta käsin meidän oli helpompi tukea häntä. Näin ympyräni sulkeutui. Ikuinen maailmanparantaja ja romantikko on palannut takaisin sinne, mistä aikoinaan hyvin ujo ja epävarma nuori mies lähti valloittamaan maailmaa ja samalla tutustumaan itseensä. Maailma jäi valloittamatta, mutta liiankin monen oman kompurointini opettamana, lukuisten kanssaihmisten ja rakkaimpieni tarjoamien peilien avulla, omien lasten lasteni ja bonuslapsenlapsien kasvattamana, jatkuvan opiskelun, kaunokirjallisuuden, taiteen, terapioiden, työni ja asiakkaideni opastuksella olen jotain itsestäni ja ihmisistä oppinut.

Yksi tärkein oppimani asia on, että eivät ihmiset eikä maailma ole niin mustavalkoinen mitä viihdeteollisuus ja nykyisin vallassa oleva lyhytjournalistiikka antaa ymmärtää. Ihmiset eivät koskaan ole täydellisen hyviä tai pelkästään pahoja, vaan kuva on monimutkaisempi. Myös valtiot ja niiden kansalaiset ovat aina enemmän ja ennen kaikkea jotain muuta kuin vallanpitäjänsä. Meissä kaikissa ihmisissä on monta puolta, jotka ovat lisäksi monesti keskenään ristiriidassa. Aina on periaatteessa mahdollisuus luoda liitto meissä ihmisissä olevien hyvien puolien välillä. Tämä on rauhanpolitiikan psykologinen perusta. Toivoisin hartaasti vielä voivani istua samassa pitopöydässä venäläisten ja ukrainalaisten ystäväni kanssa kuuntelemassa kuinka he kertovat loputtomasti hyväntahtoisia vitsejä toisistaan ja päämiehistään. Ja jos minä en sitä ennätä kokea, niin toivottavasti poikani tai viimeistään lapsen lapseni. Viha ei ole ikuista jos ei aina rakkauskaan kuten omakin elämäntarinani osoittaa.

Lopuksi

Suomessa minulla ei olisi ollut mitään mahdollisuutta päästä opiskelemaan psykologiaa keskinkertaisen yo-todistukseni takia. Ruotsissa olisin päätenyt opiskelemaan todennäköisesti taloustieteitä. Työntekoa en ole vielääkään täysin lopettanut, vaikka mittarissa on jo 69 vuotta. Työmotivaationi perusteella ammatinvalintani osui ilmeisesti ainakin kohtuullisen hyvin kohdalleen. Saamastani mahdollisuudesta opiskella NL:ssa psykologiaa olen edelleen hyvin kiitollinen kuten myös keskimäärin saamaani opetuksen laatuun. Kommunista minusta Neuvostoliitto ei kovasta yrityksestä huolimatta saanut leivottua, mutta ei se tehnyt minusta myöskään kaikkien välinpitämättömästi suhtautuvaa kynnikköä. Taistelu paremman maailman puolesta jatkuu eri rintamilla ja erilaisin keinoin. Nyt etsin parhaillaan omaan elämäntilanteeseeni parhaiten sopivia keinoja tukea ukrainalaisia Ukrainassa ja Suomessa sekä venäläisiä rauhan ja ihmisoikeuksien puolesta taistelevia kansalaisjärjestöjä. Koen opiskeluvuoteni Neuvostoliitossa velvoittavan minua auttamaan kärsiviä kanssaihmiäni ja kansalaisjärjestöissä pyyteettömästi oman tulevaisuutensa ja jopa oman vapautensa vaarantavia ruohonjuuritason aktivisteja.

Veli Matti Heikkilä

Kokkola

Profcon100@gmail.com

Muisti ja katse tarkentuvat

Kaikki tähän asti lukemani muistelut ovat olleet korostuneen omaleimallisia, ja me ihmisethän todellakin olemme sekä perimämme että historiamme puolesta kaikki hyvin erilaisia ja ainutlaatuisia, onneksi. Eräs humanistisen psykologian perustajista totesikin ihmisten ainutlaatuisuudesta, että kaksi ihmistä eroaa toisistaan enemmän kuin kaksi eläinlajia toisistaan. Tunnistettava persoonallinen kädenjälki näkyy hienosti muisteloissa. Niitä oli ilo lukea.

Useimmissa muisteloissa oli käyty läpi myös noita meidän kaikkien kokemia ja kaikkien tuntemia käytännön haasteita NL:ssa. Jätin ne omissa muisteloissani tarkoituksella vähemmälle huomiolle, sillä koin vuodet NL:ssa enemmän ihmisten välisen kanssakäymisen kuin ulkoisten vaikeuksien kautta. Totta kai mieleen ovat jääneet myös monenlaiset sattumukset.

Suurin osa NL:ssa opiskelleista eli siellä varhaisen aikuisuuden tärkeät kasvuvuodet eli sen vaiheen, jolloin persoona alkaa saada lopullisempaa ilmettä ja vakiintua. Tässä itsekä kasvamisen prosessissa kanssaihmiset ovat avainasemassa. Päällimmäisenä muistissani ovatkin ihmiset ja vasta sen jälkeen tulevat olosuhteet.

Ihmisistä, elämästä

Vanhempieni kanssa oltiin puhelinyhteydessä noin kerran kuussa. He soittivat asuntolan valvojan puhelimeen, ja joku kävi sitten hakemassa minut huoneestamme puhelimeen. Aloitin aina puhelinkeskustelumme samalla tavalla, eli toivotin ensiksi venäjäksi KGB:n tervetulleeksi linjoille ja sitte suomeksi Supon. Sitten vaihdettiin kuulumiset. Sen verran harvoin suomen kieltä tuli puhuttua, että jonkinlainen aksenttikin jatkuvasta venäjän puhumisesta vähäksi aikaa kieleeni jäi. Useimmiten venäläiset arvelivat minun olevan virolainen. Isäni lähetti lisäksi silloin tällöin tiukkaan lukuisin naruin sidotun lehtipaketin tai pikemminkin rullan, jossa oli Kansan Uutisten (varmuuden vuoksi KU eikä porvarilehti) useampi numero ja jonkun lehden sisällä 100 markan seteli. Eiköhän ne kaikki paketiti tulleet perille avaamattomina. Paketin saanti oli luonnollisesti juhlapäivä. Mainittakoon tässä, että Donin Rostovissakin oli Inturist.

Ihmissuhdeverkostooni opiskeluaikani osui hyvin paljon ystävällisiä ja auttavaisia ihmisiä, ja vain muutama ikävämpi tyyppi. Lämmöllä ja kiitollisuudella muistan kurssikavereitani ja etenkin Iraa, jonka kanssa minä ja capverdeläinen ystäväni Jose kaikki viisi vuotta valmistelimme itseämme tentteihin käymällä kysymyslistoja läpi. Tarkimmat luentomuistiinpanot oli tietenkin juuri Iralla. Usein valvoimme koko yön ja menimme tenttiin kylmän suihkun jälkeen ensimmäisinä. Valvomista auttoi Josen Portugalista tuomat kahvinpavut, joista jauhetusta pöönästä keitimme hiukset pystyyn nostattavat kahvit. Venäjän hyökättyä Ukrainaan kysyin sähköpostilla hänen ja yhteisten tuttavieni vointia ja kuulumisia. Hänellä ei ollut silloin mitään hätää eikä hänen tietojensa mukaan myöskään niillä venäläisillä ja ukrainalaisilla kurssitovereillamme, joihin hän yhteyttä piti. Sen jälkeen en kuitenkaan ole enää hänestä mitään kuullut. Sähköpostit eivät mene läpi. Niin Ira kuin Josekin ovat olleet merkittäviä ihmisiä elämässäni. Jose kuoli parikymmentä vuotta sitten Portugalissa, Ira toivottavasti on hengissä ja voi hyvin.

Suullisista tenteistä tuli mieleeni, että kun opettaessani Oulun yliopistossa logopedeille psykologian perusteita joskus 80-luvulla, ja ehdotettuani heille tätä hyväksi kokemaani suullista tenttitapaa, joka mahdollistaa lisäkysymykset ja ylipäättään keskustelun kyseisestä asiasta ja on jo itsessään oppimistilanne, niin tyrmäys ehdotukselleni oli täydellinen. Näin siis nämä puhumisen tulevat ammattilaiset suhtautuivat suulliseen tenttiin.

Donin Rostovissa ei maan sisäistä matkusteluani koskaan kontrolloitu eikä rajoitettu. Vierailimme ukrainalaisen vaimoni kanssa hänen kotikaupungissaan Kramatorskissa useasti ja muuaallakin kuten mm. Donetskissa, eikä meille tullut edes mieleen kysyä siihen mitään lupaa. No muistuiipa saman tien nyt tätä kirjoittaessani kuitenkin mieleeni, että kerran minulta evättiin pelireissu johonkin "suljettuun" kaupunkiin, en muista tarkemmin mihin. Pelasin silloin käsipalloa venäläisten ja ukrainalaisten kanssa ja olin joukkueen ainoa ulkomaalainen. Pelasin myös koripalloa yliopiston joukkueessa, mutta sen kanssa emme minnekään matkustelleet.

Ukrainalaisen vaimoni Tanjan äiti asui Kramatorskissa jonkin verran Tanjaa nuoremman poikansa kanssa ja vaimoni mummo – sellainen aito huivipäinen ukrainalaismummu – pienessä kyläpahasessa muutaman kymmenen kilometrin päässä Kramatorskista. Kyläläiset arvostivat häntä suuresti kansanparantajana. Minunkin koripallossa nyrjähtänyttä jalkaani hän hoiti hautein, loitsuin ja rukouksin. Jokin niistä tai kaikki yhdessä jalkavaivaani auttoi tai sitten vain aika teki tehtävänsä. Hänen kanssaan tutustuin myös ensimmäisen kerran venäläiseen tai pikemminkin slaavilaiseen tapaan muistella Pääsiäisenä hautausmaalla edesmenneitä rakkaita vodkan tai "samagonin" ja hiukopalojen kera. Sillä ei tietenkään ole mitään tekemistä juopottelun kanssa, vaan kyseessä on arkaainen uskonnollinen seremonia. Entisen vaimoni mummoa ja äitiä elämänmyönteisempiä ihmisiä en ole sen jälkeen montaa tavannut. Tanjan veli perheineen on nyt pommituksia paossa Lvivissä eli entisessä Lembergissä, jonka juutalaisväestö murhattiin toisen maailmansodan aikana. Tärkeiksi tulivat myös vaimoni tati perheineen, jotka asuivat Rostovissa ja joiden luona söimme lähes aina sunnuntaipäivällisen. Sain näin seurata hyvin läheltä yhden perheen venäläistä arkea pitkän aikaa. Perheen isä kävi työreissun Algeriassakin ja siitä jaettavaa riitti pitkäksi aikaa. Kuinkas muuten. Niin säännöllisiä perhepäivällisiä hiukan isomman porukan kanssa minulla ei sen koommin ole ollutkaan. Niitä muistelen edelleen kaiholla. Nyt he kaikki kaksi lasta mukaan lukien ovat valitettavasti kuolleet. Toinen mieleen painunut muisto on vaimoni ystävättären Emman perhe, jossa vierailimme myös usein. Tämän perheen äiti – yksiselitteisesti perheen pää – oli armenialainen (heitä oli siihen aikaan paljon Rostovissa) ja isä ukrainalainen. Jo tämän lyhyehkön äärimmäisen temperamenttisen tummahipiäisen naisen ulkonäkö oli huomiota herättävä violetteine hiuksineen. Ennenaikainen punkkari. Varmasti pelottava vastustaja minkälaiselle byrokraatille tahansa. Meille hän näytti vain kullalla koristellun kauniin hymynsä. Hänellä oli usein jokin kärhämä meneillään kommunalka-napureidensa kanssa. Käräjäkin istuttiin. Käsittääkseni niissä ei koskaan ollut kyse kuitenkaan mistään vakavammasta, vaan lähinnä ahtaaseen asumiseen ja pakotettuun naapuruuteen liittyvistä erimielisyyksistä. Kun tilaa on kovin vähän, niin toisen reviirille eksyy helposti. Ja puhetta tuli kuin pyssyn suusta. Emma, vaimoni kurssikaveri siis, oli perinyt tämän nopeatempoisen puherytmin äidiltään. Emmalla oli hauskana tapana "ohjeistaa" minua monisanaisesti milloin mistäkin tuhannen sanan minuuttinopeudella ja pyytää sitten joskus minuuttien sanallisen tulituksen jälkeen toistamaan, mitä hän oli sanonut. Kielen opiskelua tämäkin. Ja muistin. Hän asuu nykyään venäläisen miehensä kanssa Sveitsissä. Perheen isä oli vaiennut täysin jo 15 vuotta ennen kuin me ensimmäisen kerran perheessä

vierailimme ja tätä itse valittua vaikenemista jatkui ainakin ne viisi vuotta, mitä me heillä kyläiltiin. Heidän poikansa armenialaisveri ei jäänyt kenellekään epäselväksi ulkonäön perusteella, jota täydensi luonnollisesti lippalakki. Oli henkeen ja vereen armenialainen vaikka diasporassa elikin. Tykkäsi kovasti samppanjasta ja tietenkin tarinoimisesta. Oivallinen seuramies. Hän vieraili vaimonsa kanssa kerran luonamme Oulussa. Muistan myös lämmöllä äärimmäisen älykäästä ja aina niin kohteliasta filosofian opiskelija Vadimia, joka edusti yliopistossa jotain Pohjois-Kaukasian vähemmistökansaa. Käsittääkseni heillä oli oma opiskelijakiintiönsä yliopistossa. Hän muutti jo ennen NL:n hajoamista Kanadaan, missä lupaava yliopistoura katkesi autokolariin, jossa hän menetti henkensä. Muistiini on myös syöpynyt Tanjan tällöin Moskovassa asuneen juutalaisen ystävättären pyyntö tuoda Suomesta tuliaisina kolmiulotteisia postikortteja, jotka hän välittäisi poliittisista syistä vangitulle ystävälleen. Kyseiset postikortit olivat juuri silloin haluttua tavaraa vankiloissa. Se oli ensimmäinen konkreettinen kosketukseni tähän puoleen NL:n todellisuutta. Tämä entisen puolisoni ystävätär kävi myös Suomessa luonamme. Erikoinen oli niin ikään pariin afrikkalaisen miesopiskelijan tapaus Donin Rostovissa. Opintojen alkuvaiheessa valmistavassa tiedekunnassa osoittautui nimittäin, että toinen näistä miehistä oli heimopäällikön poika ja toinen hänen palvelijansa, jonka ei ollut tietenkään tarkoitus opiskella mitään vaan ainoastaan palvella herraansa. Mielenkiintoinen yritys ”salakuljettaa” Neuvostoliittoon ainakin sen virallisesta käsikirjoituksesta poikkeavaa herra-renki ideologiaa ja käytänteitä. No, näitä tarinoita yksittäisistä ihmisistä ja perheistä olisi meillä kaikilla muistelijoilla sivukaupalla.

Kaikkien Venäjällä viettämieni vuosien ja sen jälkeen tekemieni matkojen aikana en ole tavannut ainoatakaan venäläistä tai ukrainalaista, joka olisi suhtautunut minuun suomalaisena vihamielisesti tai edes selkeän negatiivisesti. Suomalaisena koin tullessi hyväksytyksi NL:ssa suomalaisena. Vastavuoroisesti toivoisin, että Venäjän eri kansalaisuuksia edustavat ihmiset ja ukrainalaiset tulisivat hyväksytyksi Suomessa kukin oman kansalaisuutensa arvokkaana edustajana ja ainutlaatuisina persoonina ilman ennakkoluuloja. Tiedän toiveeni olevan naiivi ja utopistinenkin, mutta sitä kohden meidän pitäisi kuitenkin ponnistella. Ilman näitä eettisiä visioita me olemme ihmissuhteissamme hukassa ja silloin hukkaamme myös itsemme.

Kohtalonuskon ja kollektiiviajattelun vaaroista

Kansojen piirteistä on arveluttavaa puhua, sillä sen suhteen pitää paikkansa se varsin yleispätevä lainalaisuus, että ryhmien väliset erot ovat yleensä pienempiä kuin kunkin ryhmän jäsenten väliset keskinäiset erot. Kuitenkin, mutta varauksella siis, niin keskimäärin pitäneen paikkaansa, että esimerkiksi me suomalaiset olemme hiukan hiljaisempia kuin etelämaalaiset. Toisaalta maakuntien välillä on oman kokemukseni perusteella isoja eroja. Yli 10 vuotta olemme viettäneet kesälomat Etelä-Karjalassa, jossa ihmiset ovat selvästi seurallisempia kuin vaikkapa Pohjanmaalla, jossa olen asunut lähes 40 vuotta. Siis suomalaiset ovat keskimäärin hiljaisempia. Mitä taas tulee venäläisiin, niin opiskeluaikana kiinnitin huomioita tuttavieni parissa vallitsevaan huomattavan yleiseen kohtalonuskoon. Kyse on toki yksittäisen ihmisen tekemästä subjektiivisesta havainnosta koskien kovin pientä ja valikoitunutta joukkoa. En väitä siis, että kaikki venäläiset ovat kuviteltuun kohtaloon uskovia ja alistuvia tai että se liittyisi jollain tavoin ”slaavilaisuuteen mielenlaatuun”. Jotain dostojevskimaista kohtaloon alistumista heidän elämänasenteessaan olin kuitenkin huomaavinani. Voisiko tämä sosiaalisesti vuosisatoja välittynyt usko kohtaloon olla yksi keskeinen tekijä muiden joukossa, joka on estänyt ja

estää venäläisiä nousemasta sortajiansa vastaan? Vai ovatko venäläiset pelkästään laiskoja ja mukavuudenhaluisia, joille riittää jonkinlainen katto pään päälle, suolakurkun siivu ja vodkaryyppy? Vastustaminen kun tunnetusti vaatii enemmän energiaa kuin ”silleen jättäminen” sanoisi Heidegger. Oblomov-vaihtoehto eli venäläisten laiskuus ei vaikuta oikein uskottavalta sen valossa, että NL:n romahtamisen jälkeen kuin tyhjästä ilmestyi pilvin pimein monenlaista aktiivista yrittäjää ja enemmän tai vähemmän rehellistä onnenonkijaa avoimesti väkivaltaisen mafian lisäksi. Oligarkit syntyivät silloin ja useat hyvin lyhyellä odotusajalla. He perivät maan. Nykyisen sodan aktiivisten vastustajien suhteellinen vähäisyys liittyy varmaankin keskeisimmin keskitettyyn sanomisen valtaan. Venäjällä julkinen sanomisen ja ilmaisun vapaus on nyt ainoastaan hallituksen kannattajilla, ja aivan liian moni on niellyt totena valtamedian kertoman tarinan kykenemättä pureskelemaan ja maistelemaan sitä tarkemmin muiden tarinoiden puuttuessa tarjottimelta. Koituuko tämä puhtaasti tämänpuoleisen median levittämät valeuutiset lopulta venäläisten kohtaloksi, sen aika näyttää.

Vaaralliset sanat ja rauhan työn mahdollisuudet nyt

Nyt taas medioissa puhutaan kansoista kollektiivikäsittein kuten puhutaan aina kun todellinen tai kuviteltu vihollinen halutaan tehdä kasvottomaksi, ja kun halutaan vetää tiukka raja ”meidän” ja ”heidän” välille. Puhutaan venäläisistä, ukrainalaisista, suomalaisista jne. ikään kuin olisi olemassa vain yksiääninen kaikkia venäläisiä edustava Vova-venäläinen, Serhei-ukrainalainen tai Sirpa-suomalainen. Ei, kaikki maat ja kaikki kansakunnat ovat moniäänisiä sodankin aikana. Nyt pitäisi antaa ääni myös niille, jotka etsivät rauhaa ja sovintoa hävityksen keskelläkin, sillä heitäkin on. Tämäkään sota ei voi eikä tule jatkumaan ikuisesti.

Yksittäisen kansalaisen kohdalla luontevaa rauhan työtä tässä maailman tilanteessa olisi matalan tason ystävyys- ja asiantuntijasuhteiden ylläpitäminen venäläisiin ja ukrainalaisiin, sillä tällainen yhteydenpito on aina muistutus normaalin elämän mahdollisuudesta. Nyt kanssakäyminen venäläisten kanssa on tehty haastavaksi ja ilmapiiri muokattu selvästi kielteiseksi kaikkea kanssakäymistä kohtaan. Tämä on järjetöntä enkä käsitä mitä tuloksia tällaiselta politiikalta odotetaan. Jos ei suoranaisesti vihaa, niin ainakin epätietoisuutta se lisää ja epätietoisuus on otollinen maaperä disinformaatiolle. Järjestötaso – esimerkiksi Rauhanpuolustajat, Suomi-Venäjä seura, VeNeOy jne - voisikin viestittää valtiiovallan suuntaan, jotta se mahdollistaisi matalan tason kanssakäymisen sekä venäläisten että ukrainalaisten kanssa. Ja vielä lopuksi, kuka osaisi kertoa minulle, miten voin tukea taloudellisesti tai muutoin valtiovallasta riippumatonta rauhaa ja demokratiaa edustavaa venäläistä mediaa?

Veli Matti Heikkilä
Profcon100@gmail.com
040 8176969